

BARBARA OTFINOWSKA, MAŁGORZATA SKOTNICKA-PALKA

Dział Dokumentów Życia Społecznego ZNiO

WYSTAWY ZAKŁADU NARODOWEGO IM. OSSOLIŃSKICH Z LAT 1947–2016

Zakład Narodowy im. Ossolińskich oprócz pełnienia swojej podstawowej funkcji, jaką jest służenie kulturze polskiej poprzez gromadzenie, konserwowanie, opracowywanie, przechowywanie i udostępnianie różnego typu obiektów, m.in. nowych druków zwartych, nowych druków ciągłych, dokumentów życia społecznego, starych druków, rękopisów, dzieł sztuki malarskiej, numizmatów, map itd., prowadzi także działalność wystawienniczą. W ciągu 70 lat istnienia Ossolineum we Wrocławiu zorganizowano około 300 ekspozycji czasowych. Prezentowano je zarówno w stolicy Dolnego Śląska, jak i w innych miastach Polski (m.in. w Warszawie, Krakowie, Szczecinie, Jeleniej Górze, Bytomiu, Legnicy, Opolu), a także poza granicami kraju (choćby w Berlinie, Wiedniu, Lwowie, Londynie, Moskwie). Większość koncepcji i scenariuszy wystaw zostało przygotowanych przez pracowników Ossolineum, którzy opierali się na zbiorach poszczególnych działów. Podejmowano także współpracę z innymi instytucjami (np. z Muzeum Śląskim – dzisiejszym Muzeum Narodowym – we Wrocławiu czy z Uniwersytetem Wrocławskim), wzbogacając i uzupełniając ekspozycje obiektami z nich wypożyczonymi, a ponadto tymi pochodzącymi z kolekcji prywatnych. Wielokrotnie użyczano też zbiory Ossolineum na wystawy przygotowywane przez inne instytucje, zarówno wrocławskie, ogólnopolskie, jak i zagraniczne.

Na ossolińskich ekspozycjach wielokrotnie pokazywane są oryginalne obiekty biblioteczne, muzealne i archiwalne. Często jednak, kierując się wymogami konserwatorskimi, biorąc pod uwagę stan zachowania eksponatu, a także jego unikatowość i wartość, wykorzystuje się kopie lub udostępnia się do obejrzenia wydruki fotografii zbiorów. Aranżacją artystyczną wystaw zajmują się współpracujący z Zakładem plastycy – często osoby związane m.in. z wrocławską Akademią Sztuk Pięknych.

Miejscami prezentacji ossolińskich ekspozycji są: Aula ZNiO, Sale Pod Kopułą, Refektarz, korytarze Gmachu Głównego, mieszczącego się przy ul. Szewskiej 37,

a w ostatnich latach również Kamienica pod Żółtym Słońcem, w której od maja 2016 siedzibę ma Muzeum Pana Tadeusza. Wystawy plenerowe, głównie w formie planszowej, pokazuje się przede wszystkim na Dziedzińcu ZNiO oraz w Ogrodzie Barokowym. Zdarza się jednak prezentowanie ich poza terenem Ossolineum, np. na wrocławskim Rynku, dzięki czemu ma je szansę obejrzeć szerokie grono odbiorców, zwłaszcza tych, którzy nie mogą odwiedzić biblioteki osobiście.

W zdecydowanej większości wystawy ossolińskie udostępniane są bezpłatnie, aby bez przeszkód zobaczyli je wszyscy zainteresowani. Sporadycznie pobierana jest od zwiedzających niewielka, kilkuzłotowa opłata. Ekspozycje kierowane są do osób w różnym wieku. Autorzy starają się przygotować pokazy w taki sposób, by zarówno były one zrozumiałe dla laików, jak i wzbudzały zainteresowanie specjalistów z danej dziedziny. Aby ułatwić zwiedzającym odbiór wystaw, z pomocą przychodzą kuratorzy i twórcy, którzy oprowadzają grupy, odpowiadając na wszelkie wątpliwości i pytania. Podobną funkcję spełniają pracownicy Działu Edukacji i Prezentacji Zbiorów, prowadzący prelekcje poświęcone danej tematyce, organizujący zajęcia dydaktyczne, warsztaty, lekcje dla dzieci i młodzieży.

Kuratorzy i twórcy wystaw dbają również o ich promocję. Do większości z nich przygotowany jest katalog, plakat lub afisz, zachęcający do zwiedzenia ekspozycji, a także reklamujące ją ulotki. Organizuje się też uroczyste wernisaże lub – rzadziej – finisaże¹, na których obecni są dyrektor i pracownicy Ossolineum oraz ważni goście, m.in. reprezentanci władz państwowych i miejskich, ludzie ze świata kultury i nauki, dyrektorzy rozmaitych instytucji, świadkowie historii.

Zakład Narodowy im. Ossolińskich – jak zauważył Mieczysław Gębarowicz – zawsze był czymś więcej niż tylko biblioteką i muzeum, przez co w dziejach kultury zajął miejsce wyjątkowe. A stało się tak zarówno dzięki ossolińskim zbiorom, jak i – w niemałej mierze – dzięki temu, co na ich podstawie zostało stworzone i zdziałane, i to w szerokim zasięgu². Potwierdzeniem tych słów jest opisywana aktywność ekspozycyjna. Nawiązując jeszcze do myśli długoletniego dyrektora ZNiO, można za nim powiedzieć:

jubileusz instytucji kulturalnej, o ile nie ma być pustą uroczystością, mechanicznym zakreśleniem nawrotu jakiejś rocznicy, lecz chwilą refleksji, rachunku sumienia, zdaniem społeczeństwu liczby ze swego wódatstwa, krytycznym wreszcie spojrzeniem w przeszłość, wymaga dynamicznego traktowania własnego dorobku, aby wydobyć z niego całą prawdę i wskazania dla potomnych³.

Stąd zrodził się pomysł pracowników Działu Dokumentów Życia Społecznego, by w Roku Jubileuszowym – w którym mija 200 lat Zakładu Narodowego im. Ossolińskich – przygotować ekspozycję planszową pod tytułem *Zapamiętane, zapomniane... Ossolińskie wystawy ze zbiorów Działu Dokumentów Życia Społecznego*.

¹ Zob. M. Malinowski, Wernisaż i finisaż, <http://obcyjezykpolski.pl/wernisaz-i-finisaz> (dostęp: 25.04.2017): „finisaż (fr. *finissage* [wym. finisaż], czyli ‘uroczyste zamknięcie jakiejś wystawy’)”.

² M. Gębarowicz, *Zbiory muzealne w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich*, [w:] *Księga Pamiątkowa w 150-lecie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, red. nauk. B. Olszewicz, Wrocław 1967, s. 117.

³ *Ibidem*.

Ekspozycja ta, zawierająca 15 dwustronnych plansz pokazujących materiały wydawane w ramach organizacji wystaw ossolińskich w latach 1947–2016, najlepiej oddaje dynamikę potencjału Zakładu. Z ponad 300 prezentacji zbiorów ZNiO wybrano najciekawsze zdjęcia, afisze oraz plakaty znanych grafików.

Warto jednak w tym miejscu wspomnieć o pierwszych ossolińskich wystawach, czyli właśnie o tych – często – zapomnianych. Począwszy od 1847 roku, odbyło się ich wiele – nie wszystkie na tyle ważne, by je wymieniać. Jedną z największych ekspozycji, po której został *Przewodnik wystawy starożytniczej lwowskiej urządzonej przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich w r. 1861*, miała charakter historyczno-archeologiczny i opierała się w znacznej mierze na zbiorach własnych Zakładu. Ukazywała również kolekcje prywatne, zwłaszcza kościelne i cerkiewne.

Następna ważna prezentacja, która odbiła się szerokim echem w prasie i w wydawnictwach naukowych w związku z przeżywanym momentem dziejowym, została zorganizowana przez Ossolineum w 1917 roku, w setną rocznicę śmierci Tadeusza Kościuszki. Z katalogu, który się po tej prezentacji zachował, dowiedzieć się można, że wzbogacono ją zbiorami instytucji kulturalnych – zarówno lwowskich, jak i warszawskich⁴.

Śród innych wymienić należałoby *Pamiętki po Słowackim w Muzeum im. XX. Lubomirskich we Lwowie* z 1927 roku oraz podobnego charakteru, choć skromniejszą, wystawę mickiewiczowską w stulecie wydania *Pana Tadeusza* – z 1934 roku. Złożyły się na nią ekspozycje z miejscowych bibliotek oraz zbiory osób prywatnych. W związku ze Zjazdem Naukowym w 1935 roku odbyła się ostatnia tego rodzaju ekspozycja, zadedykowana Ignacemu Krasickiemu w dwusetną rocznicę jego urodzin.

Prócz wspomnianych, regularnie organizowano pokazy własnych zbiorów, głównie malarstwa i rysunku, o charakterze tematycznym. Za cel stawiano sobie podnoszenie kultury artystycznej społeczeństwa przez umożliwianie zetknięcia się z niełatwo dostępnymi oryginałami dzieł sztuki. Ważne było również to, że ekspozycje przywracały pamięć o nieraz zapomnianych pracach. W tych odległych czasach pomagały też identyfikować obiekty wątpliwe, a nawet wykrywać falsyfikaty. Bywało, że pokazy takie, jak choćby ten w stulecie urodzin Juliusza Kossaka – z 1924 roku, uzupełniano ekspozycjami z zewnątrz, często z kolekcji prywatnych⁵.

Głównym celem wystawy *Zapamiętane, zapomniane...* jest unaocznienie fragmentu historii Ossolineum z perspektywy prezentacji organizowanych w latach 1947–2016. Niniejsza publikacja zawiera zaś kalendarium ekspozycji z tego okresu. Mamy świadomość, że pojedyncze z nich mogły zostać pominięte. Nie był to zabieg celowy, lecz efekt analizy ogromnej liczby dokumentów, które przeanalizowano. Głównym kryterium decydującym o uwzględnieniu informacji o danej wystawie było wykorzystanie w niej zbiorów będących własnością ZNiO (odnoto-

⁴ *Katalog wystawy urządzonej ku czci Tadeusza Kościuszki w setną rocznicę jego zgonu we Lwowie 15 października 1917*, oprac. S. Rossowski et al., Lwów 1917.

⁵ M. Gębarowicz, *op. cit.*, s. 132–133.

wano więc wystawy ze zbiorów lub z dużym ich udziałem). W kolumnie „Kurator / organizator / autor scenariusza” wymieniano przeważnie jedną osobę – zwykle tę, której nazwisko przytoczono w drukach, katalogach itp. jako pierwsze – choć w przygotowywanie wystaw zaangażowanych było zwykle więcej osób. W wielu przypadkach nie udało się ustalić kuratora ekspozycji, dlatego odnośne rubryki nie zostały wypełnione. Kalendarium sporządzono, opierając się na *Sprawozdaniach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, na publikacjach towarzyszących pokazom (jak przewodniki, informatory, katalogi, zaproszenia itp.), jakie znajdują się w zbiorach Działu DŹS, a także na przeglądach prezentacji przygotowanych w latach wcześniejszych⁶.

SŁOWA KLUCZOWE: biblioteka, ekspozycje, finisaż, jubileusz, katalog, kolekcje, muzeum, pokazy, prezentacje, wernisaż, wystawy, zbiory

BARBARA OTFINOWSKA, MAŁGORZATA SKOTNICKA-PALKA

EXHIBITIONS OF THE OSSOLIŃSKI NATIONAL
INSTITUTE, 1947–2016

SUMMARY

In 70 years of the Ossoliński National Institute's existence in Wrocław, around 300 exhibitions have been organised – mainly based on the Institute's own collections. These exhibitions are a testimony to the Ossolineum's rich history, and an expression of the diversity of the objects collected. This activity was summarised in the board-display exhibition – *Remembered, Forgotten... Ossolineum Exhibitions from the Documents of Social Life Department Collection*, presented during its bicentennial (200 years of the Ossoliński National Institute) and prepared by the staff of the Documents of Social Life Department.

KEYWORDS: library, exhibitions, exhibition closing, anniversary, catalogue, collections, museum, presentation, vernissage, resources

⁶ Zob. K. Korzon, E. Galos, *Przegląd działalności ekspozycyjnej Biblioteki Ossolineum w latach 1947–1977*, „Ze Skarbca Kultury” 1979, nr 31, s. 131–169; E. Kosno, W. Nawalicki, *Przegląd działalności ekspozycyjnej Biblioteki Ossolineum za lata 1978–1985*, „Ze Skarbca Kultury” 1989, nr 48, s. 199–216.